

5. Растворцева, С.Н., Фаузер, В.В., Задорожный, В.Н., Залевский, В.А. Внешнеэкономическая деятельность российских предприятий в условиях глобализации / под общ. ред. С.Н. Растворцевой, В.В. Фаузера. – СПб.: Издательский центр экономического факультета СПбГУ, 2011. – 116 с.

6. Товарная структура экспорта Украины в 2012 году [Электронный ресурс] : — Режим доступа: <http://www.vlant-consult.ru> – Название с экрана.

Дашутина Л.А. *Внешнеэкономическая деятельность предприятий регионов Украины в условиях усиления внутренней и внешней нестабильности*

В статье исследовано состояние и тенденции развития внешнеэкономической деятельности предприятий региона в условиях усиления внешней и внутренней нестабильности. Предложено к применению этапы проведения оценки эффективности внешнеэкономической деятельности предприятий в регионе.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, внешняя и внутренняя нестабильность, экспорт, импорт, внешний рынок, эффективность ВЭД региона.

Dashutina L. *Foreign economic activity of Ukraine's regions enterprises in the condition of growing of external and internal instability*

Condition and development tendencies of enterprise's foreign economic activity in the region in the increasing of external and internal instability are studied in this article. Steps of effectiveness evaluating of enterprise's foreign economic activities in the region are offered for use.

Keywords: foreign economic activity, external and internal instability, exports, imports, foreign market, efficiency of region's FEA.

Дата надходження до редакції: 21.03.2014
Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.

УДК 435.188.13

РОЗВИТОК ПОТЕНЦАЛУ СВІТОВОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

О. Ю. Юрченко, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

У статті розкриті особливості розвитку світового сільського господарства за умов глобалізації.

Ключові слова: світове сільське господарство, економічна інтеграція, глобалізація конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Сьогоднішній період розвитку світового господарства охарактеризован розвитком глобальних процесів, які сприяють інтеграції та посиленню взаємовідносин і взаємозалежностей економічних суб'єктів, що створює передумови заглиблення світової економічної кризи. Активізація процесів глобалізації супроводжується якісними змінами світових ринків, значення якого для стимулювання розвитку інших секторів світової економіки суттєво зростає на фоні нестачі природних ресурсів і впливу інших факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем глобалізації та вивченню причин виникнення економічних криз присвячено праці О. Білоруса, І. Бузько, А. Гальчинського, Б. П. Герста, Ч. Гіла, І. Дахно, М. Делягіна, Є. Кочеткова, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, Ю. Макогона, В. Новицького, Ю. Пахомова, А. Поручника, Г. Томпсона, Д. Стигліца, А. Філіпенка, Дж. А. Хансона, О. Шниркова та ін. Значний внесок у дослідження тенденцій розвитку міжнародного ринку ресурсів здійснили: І. Александров, Л. Бесчасний, С. Караганов, А. Качинський, А. Кредисов, П. Леоненко, Д. Лук'яненко, В. Омельченко, І. Павленко,

І. Потравний, В. Савчук, А. Філіпенко, Є. Хлобистов, Г. Черніченко та інші.

Метою статті є обґрунтування прогнозів подальшого розвитку потенціалу світового сільськогосподарства.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні сільське господарство в основному успішно задовольняє наявний у світі реальний попит на продовольство. Однак, за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), більш ніж 900 мільйонам чоловік на землі продовольча безпека не гарантована [1].

Найбільшій увазі до проблеми виходу світового ринку сільськогосподарської продукції з кризи приділяє ООН за допомогою своїх органів та спеціалізованих установ, серед яких можна виділити Всесвітню продовольчу програму (ВПП), Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку, ФАО та інших.

Так, Ініціатива ФАО щодо боротьби із ростом цін на продовольство (ІБРЦП), розгорнута в грудні 2007 року, ставить за мету вирішення поточних проблем для запобігання подальшому погіршенню ситуації. У рамках ІБРЦП були прийняті надзвичайні заходи в 57 країнах загальною вартістю в 40 мільйонів доларів США. Значна частина ро-

боти, виконаної ФАО, пов'язана із збільшенням масштабів діючих програм для надання підтримки сільському господарству та відновлення засобів до існування незаможного сільського населення, 80% якого заробляє на життя веденням сільського господарства. ФАО працює в тісному контакті з партнерами по Організації Об'єднаних Націй, перш за все з Всесвітньою продовольчою програмою та Міжнародним фондом сільськогосподарського розвитку, а також зі Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, регіональними організаціями та банками розвитку. Заходи, прийняті в рамках ІБРЦП, забезпечують в основному початковий капітал; вони охоплюють тільки самі нагальні потреби дрібних виробників у країнах з низьким рівнем доходу і дефіцитом продовольства і спрямовані на створення серед них можливостей, що дозволяють збільшити обсяги сільськогосподарського виробництва в майбутній посівний сезон. У програмному документі ІБРЦП коротко перераховані типи заходів, які країнам слід реалізувати в короткостроковій перспективі, для зменшення впливу кризи:

1. Надання насіння, добрив та інструментів і надання ефективних послуг з розповсюдження знань для забезпечення оптимального використання поставлених засобів виробництва, що закладе основи для стійкої інтенсифікації виробництва в майбутньому.

2. Проведення роботи з модернізації інфраструктури, наприклад, систем зрошення, ринкової інфраструктури та поліпшення сільських доріг.

3. Зміцнення технічних знань для збільшення вартості кінцевої товарної продукції дрібних сільгоспвиробників за рахунок вирощування більш якісних та більш врожайних сортів культур або за рахунок використання методів переробки, що дозволяють урізноманітнити продукцію, а також сприяння укладенню надійних і вигідних для виробників контрактів на постачання з сільськогосподарськими компаніями.

4. Скорочення втрат (що іноді складають до однієї п'ятої врожаю) за рахунок поліпшення обробки, молотби та складування, захисту сільськогосподарських культур і тварин від шкідників, хвороб і захворювань (наприклад, за допомогою систем комплексної боротьби з шкідниками) і вживання заходів з обмеження наслідків стихійних лих.

У всіх перерахованих сферах ФАО пропонує технічну і політичну допомогу і консультації, створення потенціалу, а також надання підтримки доставкам в рамках реалізованих нею значущих надзвичайних програм. Програмний документ ІБРЦП, доповнений планами дій і конкретними проектними/програмними пропозиціями, розробленими з країнами, використовується зараз для мобілізації ресурсів, необхідних для виконання національних планів дій. Підтримка в рамках ІБРЦП здійснюється за запитом країн. Точні пот-

реби визначаються оціночними місіями і також під час консультацій з урядами. Їхнє головне завдання – виявлення найбільш уразливих груп, що найсильніше постраждали від підвищення цін на продовольство. Потім визначаються можливі варіанти реагування і політичні заходи [2].

До окремих сфер дії належать:

a. розробка програм продовольчої безпеки, систем соціального захисту і мереж соціальної підтримки;

b. поліпшення доступу до найважливіших засобів виробництва, таких як насіння і добрива;

c. надання допомоги у вдосконаленні управління водними та ґрунтовими ресурсами;

d. надання технічної допомоги у всіх перерахованих вище сферах;

e. надання політичної допомоги, що включає проведення оцінки поточної сільськогосподарської та торговельної політики, тарифів, податків, заходів цінового контролю, конкурентної і ринкової політики та політики забезпечення продовольчої безпеки.

Підготовлені в результаті національні плани дій орієнтовані на досягнення продовольчої безпеки серед найбільш уразливих груп населення і націлені на створення для дрібних сільгоспвиробників нових можливостей доступу до засобів виробництва, інвестицій і технологій та отримання вигоди від високих цін на продовольство.

ФАО зробила значний внесок у розробку Всеохоплюючої рамкової програми дій (ВРПД), створеної Цільовою групою високого рівня з проблеми глобальної кризи в сфері продовольчої безпеки, очолюваної Генеральним секретарем ООН, і в партнерстві з іншими установами ООН і Бреттонвудськими установами. Вся діяльність, що реалізується в рамках ІБРЦП, повністю узгоджується з ВРПД і спрямована на досягнення результатів, передбачених у Рамковій програмі на короткострокову перспективу.

У Європі на сільське господарство припадає 1,7 % ВВП, у ньому зайнято 4,2% населення країни ЄС. Підвищення температури на 2°C може призвести до зростання врожайності, однак не в усіх регіонах і не в усі роки. Теплова хвиля 2003 р. згубила від 30 до 40% урожаю зернових, а у Франції на птахофермах від жари загинули 4,5 млн. курчат. Очікується, що через більш часті посухи неврожайні роки в Росії стануть повторюватись приблизно у два рази частіше після 2020 р., а до 2070 р. у деяких регіонах врожайність знизиться на 40 %. Продуктивність лісових господарств у Північній Європі вже зросла на 10%, але на півдні Європи очікується нестача води, посухи, спонтанні лісові пожежі, ерозії тощо [3].

З помірним потеплінням очікувані врожаї культур збільшаться в областях помірного клімату і знизяться в тропіках. Економіко-кліматичні моделі прогнозують збільшення глобального виробницт-

ва врожаю за легким і середнім сценаріями потепління менше, ніж на 3°C. Але спільний ефект більш високих середніх температур, більша мінливість температури і опадів, настання більш частоті та інтенсивної посухи і повеней, скорочення придатності води для іригації можуть бути руйнівними для сільського господарства в багатьох тропічних областях. В Африці третина насе-

лення перебуває в небезпеці голоду, чверть – у Західній Азії, приблизно одна шоста – в Латинській Америці. Прогнозується значний вплив зміни клімату на ціни продуктів харчування на глобальному рівні до 2050 р. Деякі моделі свідчать про більш істотні ефекти від зміни клімату після 2050 р. з подальшим збільшенням температури (рис. 2.5).

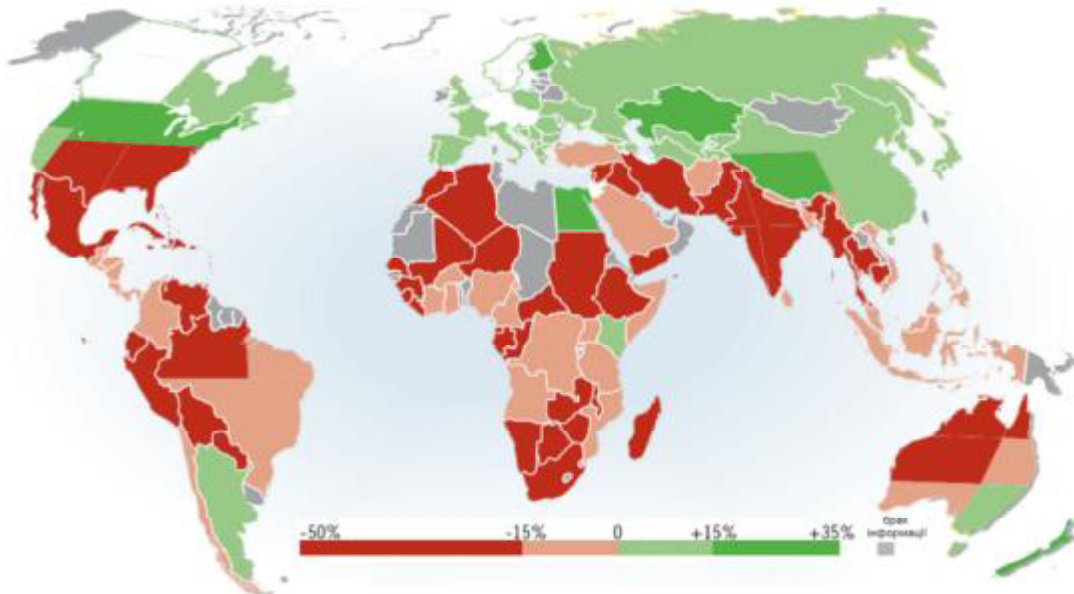

Рис. 2.5. Прогнозована трансформація продуктивності світового сільського господарства в 2080 р. від кліматичних змін (включаючи викиди ПГ від внесення добрив) [3]

Щодо варіанту незміни клімату, частка сільського господарства у ВВП в Африці району Сахари (регіон з найвищим впливом зміни клімату) може скоротитись на 2-9%.

Кліматичне моделювання свідчить про необхідність значних змін в схемах виробництва. За наявними оцінками, до 2080 року сільськогоспо-

дарський потенціал розвинених країн може зрости на 8%, переважно як результат більш тривалого періоду вегетації рослин, тим часом як у світі, що розвивається, він може на 9% знизитись, при цьому найбільші втрати, за оцінками, понесуть Африка до півдня від Сахари і Латинська Америка (рис. 2.6).

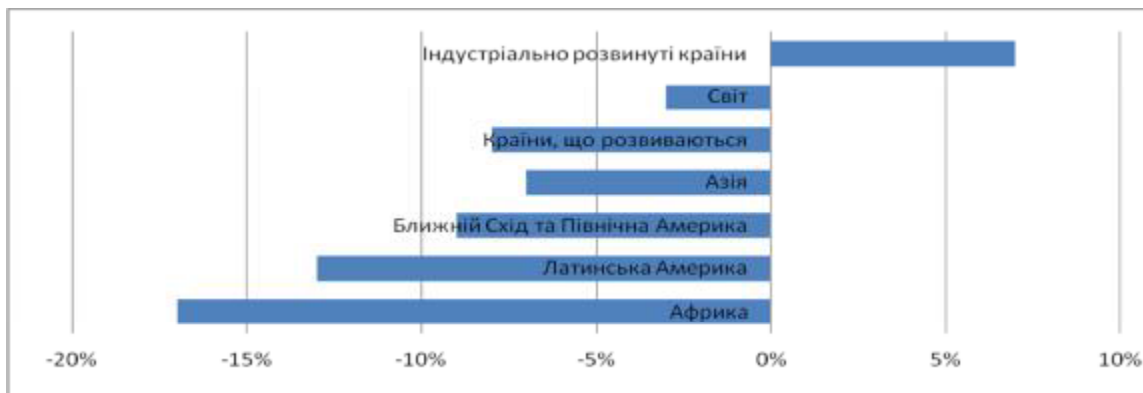

Рис. 2.6. Прогноз зміни світового сільськогосподарського виробничого потенціалу в 2000-2080 рр., % [4]

Протягом останніх десятиліть відбувається стійке зростання населення планети, в основному за рахунок приросту в слаборозвинених країнах, що ставить перед світовим співтовариством завдання забезпечення продовольством (рис. 2.7).

Населення світу неухильно зростає. У період 1990-2008 рр. населення Землі збільшилось на 25%, а основний приріст припав на менш розвинені регіони. При цьому зменшується кількість доступних для землеробства площ.

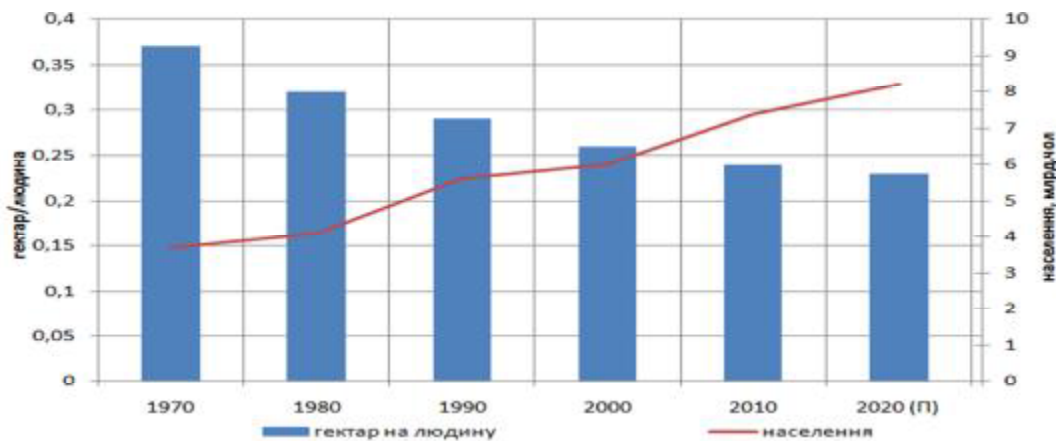

Рис.2.7. Співвідношення зростання чисельності населення і доступних для землеробства площ, 1970-2020 рр. (прогноз) [5]

Підвищення продуктивності сільського господарства є життєво важливим для стимулювання росту інших секторів економіки. На фоні зростаючої нестачі земельних і водних ресурсів і впливу інших факторів, викликаних глобалізацією, стає очевидним, що майбутнє сільського господарства пов'язане з більш дбайливим ставленням до природних ресурсів. В останні два десятиліття істотний вплив на розвиток сільського господарства чинить зростаючий попит на сировину для виробництва *біопалива*. Розвитку світового ринку біопалива сприяли як зростання цін на нафту, так і прагнення розвинених країн зменшити залежність від постачальників енергоносіїв. З метою швидкого впровадження в практику біопалива керівництво США, Євросоюзу і уряди багатьох країн Південно-Східної Азії ввели податкові пільги й субсидії на його виробництво й споживання.

Швидке зростання попиту на біопаливо практично в усіх регіонах світу призвело до активного розширення його виробництва. Перехід до широкого використання біопалива впливає на світове сільськогосподарське виробництво і надалі може кардинально змінити його структуру в результаті переорієнтації з харчового сектора на промисловий. Виробництво біопалива відкриває нові можливості для пом'якшення зміни клімату й створення нових великих сільськогосподарських ринків.

Сільське господарство традиційно сприймається як винятковий або чутливий сектор глобальної торгової системи. Навіть при тому, що сільськогосподарські товари, на відміну від послуг, є продуктами праці, які фізично перетинають національні кордони, в системі СОТ вони виділяються окремо через свою особливу природу і роль в розвитку міжнародної торгівлі. Ця "відмінна" природа полягає в особливостях виробничого процесу в сільському господарстві, постійному попиті на харчові продукти, які забезпечують щоденні природні потреби людини, а також у важливій ролі, яку відіграє агропромисловий сектор в історії, культурі та економіці багатьох суспільств.

Сільське господарство в основному успішно

задовольняє наявний у світі реальний попит на продовольство. Однак більш ніж 800 мільйонам чоловік на землі продовольча безпека не гарантована. Тенденція до зниження цін на продовольство на глобальних ринках, що спостерігалася на протязі тривалого часу, змінилася на протилежну, що призводить до росту невизначеності у сфері глобальної продовольчої безпеки. Початок ХХІ століття позначився якісними змінами на світовому ринку сільськогосподарської сировини й продовольства. Мова йде про новий етап розвитку світової економіки, головною рисою якого є стрімке подорожчання продуктів харчування.

Аналіз динаміки цін на світовому ринку сільськогосподарської продукції показує, що хоча цінам на сільськогосподарську продукцію завжди була властива висока мінливість, їх коливання відбувалися навколо довгострокового низхідного тренда. Причинами цьому стали технологічні досягнення, що призвели до істотного скорочення витрат на виробництво харчових продуктів, а також широко поширене субсидування сільського господарства в країнах-членах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що робило більш ефективне і дешеве виробництво нерентабельним в інших країнах. Два найбільших світових сільгоспвиробників – США й країни ЄС – серйозно дотували своє сільське господарство, це дозволяло їм продавати свої продукти на світовому ринку за заниженими цінами. Лібералізація торгівлі, проведена в рамках угод СОТ й двосторонніх торговельних угод, веде до того, що виживають найбільш конкурентоспроможні постачальники сільськогосподарських продуктів. Як правило, це великі концерни аграрної й харчової промисловості з США або ЄС. Вони вирощують монокультури в великих обсягах для світового ринку і тим самим витісняють дрібних виробників та їх різноманітну сільськогосподарську продукцію, орієнтовану на потреби цих країн. Крім того, західні агроконцерни одержують субсидії. Тому вони можуть пропонувати свої продукти за ціною, що є демпінговою для національних

виробників у країнах, що розвиваються.

Ці два фактори підсилили роль невеликого числа країн, які наразі є головними постачальниками продовольства у світі. Така парадигма сільськогосподарського виробництва, рухома пропозицією, задала курс на поступове зниження реальних цін, і цей тренд тривав протягом десятиліть. Крім того, зміна ринкових і політичних умов викликала скорочення обсягу запасів і значно посилила планову залежність країн від імпорту для задоволення потреб у продуктах харчування. Результатом стало стрімке зростання ролі найбільших країн-експортерів у забезпеченні міжнародних ринків. Тож, при виникненні в таких країнах виробничого дефіциту, особливо протягом кількох років поспіль, ситуація зі світовими поставками цілком закономірно стає напруженою, а обумовлена цим вузькість ринку проявляється, перш за все, у зростанні цін.

Глобальність продовольчій проблемі надає ще й та обставина, що її вирішення неможливо досягти ізольованими зусиллями окремих країн, від яких потрібне добре налагоджене співробітництво незалежно від пануючих у них суспільних і політичних систем. До цієї проблеми не можна підходити також у відриві від інших складних си-

туацій глобального розмаху, з якими змушене зіштовхуватися людство. Сьогодні у світі немає держави, у якій виробництво, розподіл і зовнішня торгівля продовольством не були б пріоритетними напрямками регулювання з боку центральної влади, тому критично важливим є аналіз політики країн світу у відповідь на продовольчу і фінансову кризи.

Висновки і пропозиції. Встановлено, що початок ХХІ століття позначився якісними змінами на світовому ринку сільськогосподарської сировини й продовольства: внаслідок стрімкого подорожчання продуктів харчування, а також стійкого зростання населення планети продовольча безпека може бути гарантована виключно на основі зростання продуктивності сільського господарства

Визначено, що до 2080 року сільськогосподарський потенціал розвинених країн може зрости на 8%, в той час, як у країнах, що розвиваються, він може знизитись на 9% внаслідок уповільнення зростання врожайності, відсутності інвестицій і зниження витрат на фінансування наукових досліджень в цій сфері, при цьому найбільші втрати, за наявними оцінками, понесуть Африка до півдня від Сахари і Латинська Америка.

Список використаної літератури:

1. Положение дел в связи с отсутствием продовольственной безопасности в мире 2009. Экономический кризис – последствия и извлеченные уроки [Электронный ресурс] // Официальный сайт Продовольственной и сельскохозяйственной организации ООН (ФАО). – Режим доступа: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/012/i0876r/i0876r.pdf> – Загл. с экрана.
2. Продовольственная и сельскохозяйственная политика [Электронный ресурс] / Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций : [сайт]. – Режим доступа: <http://www.fao.org/documents/ru/Продовольственная%20и%20сельскохозяйственная%20политика/topicsearch/4>
3. Рябчин А.М., Экономика изменения климата и международная система охраны окружающей среды. Опыт Евросоюза, Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. – Донецк-Одесса: ДонНУ, 2008. – С. 536-541
4. Янковский Н.А., Макогон Ю.В., Рябчин А.М. Инновационные и классические теории катастроф и экономических кризисов: Монография / под ред.Макогона Ю.В. – Донецк: ДонНУ, 2009. – 331 с.
5. Мировой рынок минеральных удобрений: монография / Макогон Ю.В., Яценко А.Б., Губатенко Н.И., Рябчин А.М., Савченко Э.А., Пивонов М.Ю., Аксельрод М.В. Под ред. Макогона Ю.В. – Донецк: 2012. – 280 с. – ISBN: 978-966-639-379-4.
6. Current world fertilizer trends and outlook to 2014 [On-line resource] // Official website of the Food and Agriculture Organization of the United Nations – Access mode: <ftp://ftp.fao.org/ag/agp/docs/cwfto14.pdf>.
7. Current world fertilizer trends and outlook to 2014 [On-line resource] // Official website of the Food and Agriculture Organization of the United Nations – Access mode: <ftp://ftp.fao.org/ag/agp/docs/cwfto14.pdf>.

Юрченко О.Ю. Развитие потенциала мирового сельскохозяйственного производства в условиях глобализации

В статье раскрыта сущность особенностей развития мирового сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: мировое сельскохозяйственное производство, экономическая интеграция, глобализация, конкурентоспособность.

Yurchenko O. Development potential of global agricultural production in the context of globalization

The article explores the essence of the current state of agricultural development.

Keywords: international agriculture, economical integration, globalization, competitiveness

Дата надходження до редакції: 21.03.2014
Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.